
BOKOR BÉLA

Regionális identitás, kultúra és közösség

A regionalizmusról, a régióról való gondolkodás alapvető kérdése, hogy a helyi és területi társadalmak közösségei hogyan élik meg, hogyan tudják az egyéni életük szempontjából optimálisan használni a tereket, az igazgatási struktúrákat, az önkormányzati intézményrendszert, a települési és térségi szolgáltatásokat.

A területpolitikai és közigazgatási tervezőknek különös hangsúllyal kell figyelni arra, hogy a szubszidiaritás elvárható követelményei miatt, a feladatok megoldása során, középpontban maradjon a közösségek, az állampolgárok szükségleteinek, igényeinek minél teljesebb kielégítése.

Számos kutatás és tanulmány foglalkozik az identitás jelentőségével, de – mint már más írásaiban is megjegyeztem – a regionalizmus gondolatkörébe ágyazottan kevesen vizsgálták.

A jövőben bizonyosan még inkább meghatározó szempont lesz az identitás, a kultúra és az önszerveződés egymástól elválaszthatatlan értelmezése. Megválaszolendő kérdés, hogy meddig terjed, illetve a földrajzi távolság szerint milyen kiterjedése lehet identitásérzetünknek, identitástudatunknak? Másfelől közelítve, a mindennapi élethelyzetek, tapasztalatok, történeti, földrajzi, gazdasági, környezeti és szociokulturális összefüggések, hogyan alakítják az egyén lokális identitását? Példaként említem: ha én pécsi vagyok, azt is hozzáfűzöm ugyanekkor, hogy baranyai is vagyok, és meg tudom fogalmazni mi a lényege a „pécsiségnek”, a „baranyaiságnak”. Az identitásom következő területi szintjének jelzésekor természetesen fejezem ki azt is, hogy dél-dunántúli vagyok, vagyis elsősorban földrajzi fogalmakkal írom körül helyzetemet. Többféle élethelyzetben tapasztaljuk, hogy az ún. regionális identitás még nem fejlődött olyan szintre, hogy készségekben és emocionálisan is hasson, mozgósítani tudjon a közösségek világában. Például, ha valaki egy európai eseményen vesz részt, bemutatkozásakor jelzi, hogy magyar, mintegy identitása és nyelvi közege kifejezéseként, és hogy Közép-Kelet-Európá-

ból, Magyarországról érkezett, annak déli országrészéből, Baranya megyéből. Ha egy Európán túli földrészen kell bemutatkoznunk, azt mondhatjuk, Európából jöttem, magyar vagyok, európai uniós polgár vagyok, Közép-Európában, Magyarországon élek.

De folytassuk inkább a kérdésfelvetésekkel.

Létezik-e a regionális identitás? Ha igen, fejlődik-e és hogyan, milyen eszközökkel fejleszthető? Alulról építkezik, felülről alakítjuk-e? Mindkettő igaz? Felülről sürgetjük-e jobban, illetve mivel segítjük? Ha igen, milyen értékek, érdekek mentén, milyen formákban? A közösségi részvételen alapuló önkéntes cselekvésre, tudásra mennyire számítunk, hogyan bátorítjuk a civil szerveződéseket?

Hol tartunk ebben a folyamatban, mikor tudunk erről több értékelhető tapasztalatot, mérhető hatást bemutatni? Az elkövetkezőkben *milyen új alapokra építhetjük a regionális összefüggéseket idehaza, és mit vegyünk át az európai régióktól?* Sokféle válasz lehetséges. Az állam regionalizációs tervei egyre eltökéltebbek, karakteresebbek, de a megyékkel, kistérségekkel való munkamegosztás ma még elég esetleges, nem kellően kidolgozott.

Vegyük a területfejlesztési tanácsok intézményrendszerének jelenlegi gyakorlatát. Közel egy évtizede ez a szervezet egy „kvázi állami”, – néhány helyi delegálttal kiegészítve –, „hatalmi intézményként” funkcionál. Az 1996. évi A területfejlesztésről szóló 21. számú törvény is utal rá, hogy a tanács mozgósítani kívánja a megyék, a régiók gazdasági kamaráit is a befektetésekre, és így a korábbinál jobban dinamizálja a térségek gazdasági, társadalmi, kulturális, közösségi és innovációs folyamatait. Mára kiderült, hogy ez csak kismértékben sikerült. Az elmúlt esztendő gyakorlatából nem tudunk kiemelni olyan jellemző példákat, ahol a megyei és regionális gazdasági kamarák érdemben társult befizetői lettek volna a regionális területfejlesztési tanácsok projektjeinek. Szerepük kimerült abban, hogy javaslatot tettek és részt vettek az állami és Európa Uniós források elosztásában. A területfejlesztési tanács intézményrendszerének létrejöttével úgy tűnt, hogy új külső, nem csak az állami tőke bevonására lesz ráhatása, és ezáltal tovább nő a szerepe a megyékben, régiókban. Ahhoz, hogy a tanácsok környezetfüggőbbé válhassanak, az intézményrendszer további demokratizálására és diverzifikálására van szükség. Ezt a folyamatot intenzívebbé, átláthatóbbá lehetne tenni, ha új törvényi módosításokkal tovább növelnék a területi szereplők számát, befolyását.

A lakosság megismerésén, és felismerésén alapuló azonosulását, vagyis a közösségi elköteleződést viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni, annak alapvető kiindulási szempontnak kell mindenkor maradnia. *A térségi-táji társadalmaknak, a települések közösségeinek lépésről-lépésre be kell mutatni, hogy az egyén számára milyen előnyökkel jár egy területfejlesztési régió, tervezési-gazdasági régió, s a közeljövőben az önkormányzati, vagyis a politikai autonóm régió.* Tudatosítani kell például a közlekedési infrastruktúra, a műszaki-technológiai infrastruktúra, a humán szolgáltató infrastruktúrák térben is összehangolt előnyeit, és be kell mutatni, hogy mindezek létezése, vagy hiánya milyen hatással van az emberek életminőségére. *Hogyan hat mindez a közösségi és kulturális terekre, a regionális lehetőségekre, hogyan garantálható az önkormányzatok és a civil kurázi egyenrangúsága a közösségi részvételt igénylő cselekvésnél, a döntésekben való közvetlen részvételnél.*

Sürgető ezekkel a szempontokkal elmélyültebben, de mégsem elszárvál, a szakterületek speciális igényeivel szinkronban haladva együtt gondolkodnunk és felkészülten cselekedni. Így maradna időnk a regionalizálódás szervesen fejlődő folyamatának segítésére és a meggyőző tapasztalatok színes bemutatására. A társadalomnak – a dinamikusabb fejlődés érdekében – nélkülözhetetlenül szüksége van az önszerveződésen alapuló energiák sokféleségére. *Sajnálatos, hogy az állam és az önkormányzatok még ma is csak „óvatosan” használják a közösségekben meglévő sokszínű tudást, a lokális és regionális kultúra térség-, társadalom-, és gazdaságformáló erejét.* A közösségi szempontok érvényre juttatásának, a helyi és regionális autonómia további növelésének, megerősödésének előfeltétele a regionális identitás megléte, ébrentartása, kondicionálása és folyamatos fejlesztése. *Jelentős kulturális befektetések nélkül nem gyorsítható a regionális identitás kiteljesítése.*

A helyi és területi társadalmakban: községekben, városokban, kistérségekben, a megyék közötti összefogásokban ma is meglévő – de sokszor rejtett – erőforrások regionális szemlélettel és jobb érdek összehangolással jelentős tökésként lennének befektethetőek a regionális tér fejlesztésébe. Így többek között gazdasági, társadalmi, kulturális, szociális, egészségügyi, oktatási, idegenforgalmi és további szakterületek fejlesztésébe együttesen, és külön-külön is.

A „táji identitástőke” jól kitapintható és érthető, ha valaki pl. göcsejinek, ormánságinak vallja magát, mivel az ott élők „szerves részei” a közvetlen természeti és épített környezetnek, őrzői és alakítói a helyi kultu-

rális szokásoknak, befolyásolói a termelési módoknak, az életmódnak. *Ismerik az adott kultúrtáj gyökereit, környezeti összefüggéseit, és meg-
élik a mindennapok világának teljes spektrumát.* A közösségi önszerve-
ződés képessége könnyen „előhívható”, hiszen az ott élők készen állnak,
sőt várják, hogy életük, életterük alakításához, fejlesztéséhez közvetlen
módon is közük legyen. Vegyük példaként a kultúrát, amit ha a turizmus
lehetőségeivel együtt menedzselünk, mint pl. a kitűnő borokat, a gasztró-
nómiai specialitásokat, a wellnes turizmust, a kulturális örökséget, a táji
adottságokat, a művészeteket, akkor hatékonyabb lehet a humán és a
gazdasági szféra összefogása, teljesítménye. *Az egyedi karakterű regi-
onális termékek és szolgáltatások jobban értékesíthetők a tágabb régió
(de az európai régiók) piacán is.* Az új szemlélet eredményeként születő
termékeket és tevékenységeket a regionalitás rendszerének kihasználásá-
val komplex módon úgy lehet továbbfejleszteni, hogy azok a
regionalizálódás országon belüli és kívüli sajátosságaihoz jól tudjanak
alkalmazkodni. A mai Magyarországon figyelniünk kell a kistérségi erő-
forrásokra, a megyerendszer menedzselési technikáira, az európai fejlett
régiók tapasztalataira, érdekérvényesítő képességére. Mindezek ismere-
tében alakíthatjuk ki a hazai autonóm régiókat, és számolhatunk közös-
ségi és kultúrafejlesztő erejével, területpolitikai súlyával, olykor a túlzott
hatalommal bíró kormányzatokkal szemben is.

*Tudjuk, hogy többféle szempont szerint sokféle régiót lehet konstru-
álni.* A legalapvetőbb szempont, hogy a települési közösségek minőségi
életélésének feltételei, esélyei biztosítottak legyenek. Csak ennek elfoga-
dása után szabad elmélyedni a közigazgatás kérdéseiben, az önkormány-
zati feladatokban, a kormányzati igazgatásban. Arról, hogy mely felada-
tot melyik szerv milyen területi szinten kívánja ellátni, csak a közösségek
normáinak, igényeinek megismerése után érdemes szakmai-igazgatási
feladatként értelmezni. Ezt követően telepíthetők a hatás- és jogkörök az
állam és az önkormányzatok igazgatási rendszerében.

Egyre több nonprofit tevékenység támogatását várják el az önkor-
mányzatoktól, különösen ott, ahol közfeladatok átvállalása történik. A
helyi és területi önkormányzatiság sajátja az is, hogy önként vállalt fel-
adatként kötelezettséget vállal a művészetek, az épített és a természeti
környezet és több más, a közösségek által megfogalmazott tevékenysé-
gek támogatására, bátorítására. Különösen fontos „kötelezettsége” ez az
önkormányzatoknak, mert az állam jobbára csak központi igazgatási
gondolkodással és szabályozással tud részt vállalni a feladatok finanszí-

rozásából, a szolgáltatások megszervezéséből. A társadalom további demokratizálási folyamatában *átmeneti jelleggel segíthetik a régióépítést a dekoncentrált szervezetek, intézmények*. Jó példája ennek a közelmúltban a kulturális területen létrehozott regionális irodák hálózata és a KÖZKINCS programot segíteni hivatott Regionális Kulturális Bizottságok megalakítása.

A rendszerváltás óta az állam fontos értéként deklarálja az önkormányzatok, a civil szervezetek munkáját, a decetralizációt, de eddig lényegében csak a dekoncentrált szervek kiépítéséig jutott el. A társadalom közösségei pedig tovább folytatnák a demokratizálást, a hatásköröknek helyi-területi szinteken való elosztását. A további demokratizálódáshoz nem elegendő a közvetett képviselői rendszer, a képviselői intézményrendszer, hanem a közvetlen lakossági részvételnek az újabb formáit is ösztönöznie, hathatósan támogatnia kell a mindenkori államnak. Gondolok itt a Nemzeti Civil Alap további kibővítésére. Olyan szemléletű partnerségre célszerű törekedni, ahol az állampolgárok nem csak az „állam ügyfelei”, hanem a helyi és regionális társadalom cselekvő polgáraiként együtt a helyi hatalom kontrollszerepét elvégző közösségek tagjai is.

Több tapasztalat birtokában néhány év múlva felkészültebben hozhatjuk létre a különböző nagyságú területi-, regionális önkormányzatokat, igazgatási és kulturális szolgáltató és érdekvédelmi szervezeteket. A megyék önkormányzati működési gyakorlatára, a kistérségi összefogásra és a települések igényeire tekintettel olyan regionális típusú parlamentet és végrehajtó szervezetet választhatunk a jövőben, amely az önkormányzati autonómia „fedezetül” is szolgálhat.

Amennyiben a lakosság, mint a területi társadalmak nélkülözhetetlen, kihagyhatatlan szereplője intézményeivel együtt folyamatosan, meghatározó módon részt vehet a tervezési, fejlesztési elgondolások megalkotásában, akkor felelős területpolitikai szereplőként alakítója, szervezője akar és tud lenni a mindennapi minőségi működés elvárásainak, teljesítményének.

Ez a szemlélet lehet az alapja a regionális folyamat megerősödésének, és adhat reális esélyt az egyénnek, a közösségnek a partnerségen alapuló érdemi részvételre úgy lokális-regionális környezetében, mint az Európai Unióban. *Csak a közösségek, a nemzetiségek és a kisebbségek többféle identitása, kulturális sokszínűsége lehet a garanciája egy kiteljesedő és fejlődő hazai és európai regionalizmusnak.*